

Piotr Żmigrodzki

Działalność wydawnicza Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego

Słowa kluczowe: Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, historia językoznawstwa, słowniki języka polskiego.

W statucie TMJP, uchwalonym w 1920 roku, czytamy m.in., że podstawową formą osiągnięcia celów Towarzystwa jest «wydawanie stałego organu pt. Język polski, przedsięwzięcie i ogłaszanie w miarę możliwości i potrzeby innych prac i wydawnictw poświęconych sprawom języka polskiego»¹⁾. Działalność wydawnicza jest w Towarzystwie prowadzona od samego początku i stanowi jedną z ważniejszych form jego obecności w polskim życiu intelektualnym i naukowym. W tym artykule pominiemy kwestie związane z publikacją Języka Polskiego, gdyż były one niejednokrotnie przedmiotem rozważań²⁾, skoncentrujemy się zaś na pozostałej części oferty wydawniczej, w której znalazły się liczne pozycje ważne, do dziś aktualne i cytowane w pracach naukowych.

Już w 1920 roku, a więc w roku formalnego ukształtowania się Towarzystwa, pod jego auspicjami ukazała się pierwsza książeczka, autorstwa Kazimierza Nitscha, pt. O języku polskim — obszar, narzecza, pokrewieństwo, dzieje, opracowania [1]³⁾. Nakładcą była firma Gebethner i Sp. Ogółem udało nam się doliczyć 66 opublikowanych pozycji (tytułów), w których TMJP występuje jako wydawca, nakładca lub «organ odpowiedzialny». Publikacje TMJP ukazywały się i ukazują zwykle w koedycji z różnymi domami wydawniczymi. W okresie międzywojennym była to głównie oficyna Gebethner i Wolff, również Księgarnia Michała Arcta, oddział w Lublinie. W okresie 1945–1989 — głównie Zakład Narodowy im. Ossolińskich, a także Instytut Śląski, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, po roku 1990 — Spółka Wydawniczo-Księgarska i Oficyna Wydawnicza Rytm, okresowo również Fundacja dla Wspierania Śląskiej Humanistyki. Do wybuchu II wojny światowej znalazły się w handlu 22 tytuły, w latach 1945–1989 — 23, jednak w przeważającej liczbie były to pozycje większe objętościowo, nawet wielotomowe. Na lata 1990–2009 przypada 21 publikacji.

Rozpatrując ten dorobek, wskazać należy przede wszystkim na dwie serie wydawnicze: Biblioteczkę TMJP i Serię Małych Słowników.

¹⁾ Cyt. za JP V, 1920, s. 125. Zapis ten w obecnie obowiązującej wersji statutu ma nieco uwspółcześnioną postać.

²⁾ Zob. przede wszystkim: S. Urbańczyk, Powstanie i dalsze losy Języka Polskiego, JP LXXV, 1995, s. 161–8; W. Pisarek, Kto, o czym, jak i po co?, JP LXXV, 1995, s. 169–82; tenże, Poradnik Językowy w Języku Polskim (1913–1939), [w:] Język narzędziem myślenia i działania. Materiały konferencji zorganizowanej z okazji 100-lecia Poradnika Językowego, red. W. Gruszczyński, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2002, s. 24–35, M. Kucała, 80 roczników Języka Polskiego, JP LXXX, 2000, s. 400.

³⁾ Numery w nawiasach kwadratowych odsyłają do pozycji wykazu wydawnictw TMJP, znajdującego się na końcu artykułu.

Biblioteczka ukazuje się od 1920 roku aż do czasów współczesnych; ostatnia pozycja z numerem 25 znalazła się w sprzedaży w roku 2003. Są to raczej niewielkie książeczki, o objętości od trzydziestu do stu kilkudziesięciu stron, dotyczące różnorodnej tematyki. Za najważniejsze pod względem pozycji, jaką zajmują w historii języka polskiego, czy raczej polskiego językoznawstwa, czy wręcz najbardziej wpływające na jego losy, należałoby uznać trzy:

1. Prawidła poprawnej wymowy polskiej Zenona Klemensiewicza [10], pierwszy raz opublikowane w roku 1930. Ta zwięzła, trzydziestostronicowa książeczka doczekała się ośmiu wydań, przy czym na przykład wydanie 7, uzupełnione przez Stanisława Urbańczyka, ukazało się w roku 1988 w nakładzie 50 tys. egz. Ostatnie wydanie było w roku 1995.

2. Słowniki. Ich rodzaje i użyteczność Stanisława Urbańczyka [16]. Rok pierwszego wydania — 1964. To w istocie bardzo popularne i szkicowe ujęcie historii polskiej leksykografii stało się — z braku innych prac — podstawową lekturą kilku pokoleń polskich polonistów i zdeterminowało widzenie słownika językowego przez duże grupy wykształconych Polaków. Kolejne wydanie było w roku 1967, następne — poszerzone i pod zmienionym tytułem: Słowniki i encyklopedie. Ich rodzaje i użyteczność — w roku 1991. Wreszcie w roku 2000 ukazało się wydanie czwarte, z uzupełnieniami dotyczącymi słowników współczesnych, jako osobna pozycja w Biblioteczce [24], niestety w zubożonej szacie graficznej, bez ilustracji, w nieciekawej okładce. Książeczka ta do dziś utrzymuje się w spisie lektur niektórych uniwersyteckich polonistik, chociaż przynajmniej od połowy lat 90. XX wieku jest wyraźnie przestarzała, odbiegająca od stanu dostępnej wiedzy na temat słowników dawnych i współczesnych, przede wszystkim przyjętego we współczesnej metaleksykografii spojrzenia na słownik językowy.

3. Życie wyrazów Stanisława Szobera [8], [9] — rozprawa ta ukazała się jako dwa tomy Biblioteczki w latach 1929 i 1930. Później była przedrukowywana w innych miejscach i weszła również do kanonu lektur polonistycznych, do dziś stanowi inspirację metodologiczną dla językoznawców i leksykografów.

Z nowszych pozycji warto zwrócić uwagę na książeczki Marii Karpluk [21] i Marii Malec [23], które stanowią doskonałe kompendium wiedzy, przydatne studentom i wszystkim zainteresowanym.

Rozwój Serii Małych Słowników przypada na lata 90. XX wieku i pierwszą dekadę obecnego stulecia. Wiąże się on z osobą mgr. Kaspra Świerzowskiego, długoletniego działacza, pracownika i kierownika biura Towarzystwa, który wziął na siebie trud pozyskiwania autorów, organizacji pracy redakcyjnej w koedycji najpierw ze Spółką Wydawniczo-Księgarską, a od prawie już 10 lat — Oficyną Wydawniczą Rytm. Słowniki z tej serii stały się główną formą działalności wydawniczej Towarzystwa w ostatnich latach, dzięki której jest ono znane w szerszych kręgach społecznych. Zacząć jednak trzeba od słownika, który pojawił się na długo przed otwarciem tej serii, mianowicie Kieszonkowego słowniczka ortograficznego Walerego Pisarka [29]. Jego poprzednikiem była Ortografia polska podpisana przez Zenona Klemensiewicza, ze słowniczkiem opracowanym przez Walerego Pisarka [59]. Miała ona dwa wydania — w latach 1968 i 1972. W 1976 roku po raz pierwszy ukazał się słowniczek firmowany już nazwiskiem Pisarka. Kolejne wydania (we współpracy z różnymi oficynami) były w 1983, 1987, 1989, 1995 i 2005 roku. Niektóre z tych wydań osiągnęły naprawdę

imponujące nakłady, np. wydanie 4. — 300 tys. egzemplarzy (było to związane z boomem słownikowym drugiej połowy lat 80., o którego kulisach pisze S. Urbańczyk⁴) — wiązał się on z «programem troski o ochronę języka» ogłoszonym w tych latach przez ekipę Wojciecha Jaruzelskiego). Można by zatem zaryzykować twierdzenie, że słowniczek W. Pisarka zajmuje w polskiej leksykografii miejsce podobne, jak Słownik języka polskiego pod red. Szymczaka czy Słownik wyrazów bliskoznacznych Skorupki — był i prawdopodobnie nadal jest obecny w domu niemal każdego inteligenta należącego do pewnego pokolenia. Mówiąc o Serii Małych Słowników, trzeba zaznaczyć, że odznacza się ona bardzo charakterystycznym układem graficznym okładek, z ciemniejszym poziomym pasem pośrodku, dzięki czemu jest rozpoznawalna na półkach sklepowych. Ciekawy jest również rozrzut tematyczny słowników i dobór ich autorów. Są to więc, oczywiście, słowniki typowe na polskim rynku, np. słownik ortograficzny [29], synonimów [37], antonimów [40], frazeologiczny [32], ale pojawiają się też słowniki «niszowe», ciekawostkowe, np. rzeczowników i czasowników o nietypowej odmianie, wreszcie słowniki, czy raczej leksykony terminologiczne, np. Mały słownik terminów teorii tekstu [42] czy Mały słownik terminów z zakresu socjolingwistyki i pragmatyki językowej [39]. Spośród 16 pozycji, które można zaliczyć do tej serii, tylko 7 podpisali autorzy z ośrodka krakowskiego; poza tym zwraca uwagę udział badaczy związanych z Oddziałem Katowickim TMJP (6 pozycji), jest też autor 2 słowników z Bydgoszczy (Andrzej Dyszak) i duet z Poznania (Stanisław Bąba i Jarosław Liberek). Autorami są lingwiści akademicy, co zapewnia wysoki poziom merytoryczny publikacji. Trudno oceniać, jaką rolę te słowniki odegrały (czy odegrają) w polskim językoznawstwie; z pewnością wymienione słowniki terminologiczne stanowią ważną pomoc naukową dla studentów i początkujących lingwistów. Słownik frazeologiczny Bąby i Libereka [32] był natomiast pierwszą leksykograficzną manifestacją ich koncepcji opisu frazeologii, za którą poszły następne, poszerzone materiałowo, aż po Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny, wydany w PWN⁵). Także i dla piszącego te słowa Mały słownik synonimów [37] był pierwszym doświadczeniem w autorskiej działalności leksykograficznej, a z perspektywy kilkunastu lat, które minęły od jego opracowania, można powiedzieć, że odegrał ważną rolę w jego drodze naukowej. Miarą popularności niektórych słowniczków jest fakt, że były wznawiane. Oczywiście, rekordzistą jest tu słownik ortograficzny W. Pisarka, który miał 6 wydań, Mały słownik frazeologiczny — 4, po 2 wydania miały słowniki synonimów, antonimów, wymowy polskiej, terminologii gramatycznej, poprawnej polszczyzny, biblizmów i rzeczowników osobliwych.

Skoro już mowa o słownikach wydawanych pod auspicjami TMJP, nie sposób nie wspomnieć o najważniejszym z nich, stricte naukowym Słowniku etymologicznym języka polskiego Franciszka Sławskiego [52]. Jak wiadomo, w pierwszym zeszycie, wydanym w 1952 roku, zamieszczono informację, że «słownik obejmie 5 zeszytów siedmioarkuszowych, ukazujących się w odstępach mniej więcej półrocznych». Sposób opracowania materiału przez autora zaczął jednak ewoluować, hasła się coraz bardziej rozrastały i ostatecznie do roku 1982 ukazało się 25 zeszytów obejmujących słownictwo do litery Ł włącznie. Potem autor zanie-

⁴) S. Urbańczyk, o.c., s. 165.

⁵) S. Bąba, J. Liberek, Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.

chał dalszego opracowywania dzieła; w formie artykułów ujrzało światło dzienne jeszcze kilka haseł. Można było nabyć również oprawne tomy, na które składało się po 5 zeszytów. W latach 80. wznowiono początkowe zeszyty, tak że nowy nabywca mógł wejść w posiadanie wszystkich wydanych woluminów. O samym słowniku Sławskiego napisano już tak wiele, że w tym miejscu nie ma już nic do dodania, poza wyrażeniem — nie po raz pierwszy — żalu, że dzieło to nie zostało przez autora doprowadzone do końca albo przynajmniej w większym stopniu zaawansowane.

W ramach działalności wydawniczej TMJP ukazały się też opracowania o charakterze monograficznym, które zyskały sobie trwałe miejsce w polskiej bibliografii lingwistycznej. Wymienić tu należy — z przedwojennych: O zjawiskach i rozwoju języka Jana Rozwadowskiego [45], Obrazy głosek polskich Michała Abińskiego [49] i Palatogramy polskie Tytusa Benniego [51]. Z powojennych: Polskie słownictwo sportowe autorstwa Jana Ożdżyńskiego [60] i Wylizanki polskie Krystyny Pisarkowej [62]. W latach PRL najprawdopodobniej dzięki dotacjom państwowym opublikowano kilka edycji monumentalnych, np. czterotomowy retrospektywny Wybór pism polonistycznych K. Nitscha [53] i podobny zbiór artykułów Z. Klemensiewicza pt. W kręgu języka literackiego i artystycznego [56]. Do tej grupy zaliczyć także można wybór przedruków porad językowych z Języka Polskiego pt. Polszczyzna piękna i poprawna, w opracowaniu S. Urbańczyka [57], także w tym samym opracowaniu Nazwy i nazwiska [58] oraz zbiór artykułów O języku poetyckim Jana Kochanowskiego w opracowaniu Mariana Kucaly [63]. Dostrzec także należy książkę K. Nitscha pt. Ze wspomnień językoznawcy [55], w części pierwszej zbierającą jego wspomnienia z lat dzieciństwa, studiów filologicznych i pierwszych wypraw terenowych, w części drugiej wypełnioną przedrukami różnych jego tekstów okolicznościowych (przeważnie nekrologów) z Języka Polskiego. Pozycja ta z całą pewnością jest dla dzisiejszych językoznawców cennym świadectwem epoki, przybliży sylwetkę wielkiego językoznawcy, a także daje obraz czasów, w których upłynęła jego młodość.

Niektóre publikacje planowano w związku z jubileuszami. Na przykład z okazji — jak zaznaczono w sprawozdaniu za 1955 rok — 500. rocznicy powrotu Pomorza do Polski opublikowano Północnopolskie teksty gwarowe od Kaszub po Mazury, pod red. K. Nitscha [13]. Ukazał się też w 1971 roku Zeszyt jubileuszowy Języka Polskiego [61], zawierający zbiorczy spis treści jego pięćdziesięciu roczników (spisy treści za kolejne dziesięciolecia publikowano już bezpośrednio w Języku Polskim). Jubileusz 80-lecia urodzin był też pretekstem dla wcześniej wspomnianego zbiorowego wydania dzieł Nitscha [53], a dla zbioru artykułów o Języku poetyckim Jana Kochanowskiego [63] była nim 500. rocznica śmierci poety i obchodzony wtedy Rok Kochanowskiego.

Na zakończenie warto wspomnieć o jeszcze jednej serii, zainicjowanej w latach 20. XX wieku, pod nazwą Książeczki Staropolskie, publikowanej we współpracy z Księgarnią Michała Arcta. O ile nam wiadomo, ukazały się w niej tylko trzy pozycje: Bogurodzica w opracowaniu J. Rozwadowskiego [26], Szachy Jana Kochanowskiego z objaśnieniami K. Nitscha [27] i Życiorys własny Mikołaja Reja w opracowaniu H. Gaertnera [28]. Z informacji na okładce Bogurodzicy wynika, że były plany publikacji większej liczby pozycji w tej serii, nie udało nam się jednak natrafić na ich ślad.

O nakładach poszczególnych książek niewiele wiadomo. Na podstawie wrywkowych informacji, wydobytych ze sprawozdań TMJP, publikowanych w JP, można stwierdzić, że nakład pozycji z Biblioteczki w l. 60. i 70. kształtował się od ok. 1000 (Pogadanki o śląskim nazewnictwie Stanisława Rosponda [19]) do 5 tys. egzemplarzy (np. dwa wydania Słowników... Urbańczyka). Wyjątkowo w dużych nakładach — od 10 tys. do 50 tys. egzemplarzy — ukazywały się po wojnie Prawidła poprawnej wymowy polskiej [10]. Ortografia polska Klemensiewicza rozeszła się w 55 tys. sztuk. Liczbę tę wielokrotnie zapewne przewyższył Kieszonkowy słowniczek ortograficzny (zob. wyżej). Nakład zeszytów słownika Sławskiego spadał z 5200 pod koniec lat 50. do 2500 w latach 70. (były wszak potem dodruki). O nakładach słowniczków najnowszych trudno się wypowiadać, choć znamienne jest fakt, że Słownik synonimów w 1997 roku odbito w 10 tys. egzemplarzy, słownik antonimów zaś z 2001 — tylko w 3 tys. Nakład Języka Polskiego w okresie powojennym znacznie się wahał. W latach 50. było to ok. 5 tys. egzemplarzy, od lat 60. do końca lat 80. — ok. 10 tys., później zaczął on spadać do obecnie — ok. 1 tys. egzemplarzy, co jak na standardy czasopisma naukowego jest i tak dobrym wynikiem. W najlepszych latach Język Polski rozchodził się przede wszystkim w prenumeracie zamawianej przez różne instytucje, głównie szkoły. Dobrze się też sprzedawały słownik ortograficzny i niektóre inne publikacje poradnikowe, stąd też wynikała potrzeba ich systematycznych wznowień. Były wszak i takie, które zalegały w magazynie; Zarząd TMJP uskarżał się na to już w sprawozdaniach z lat 70. i organizował przeceny oraz akcje promocyjne, polegające na tym, że temu, kto terminowo wpłacił składkę członkowską, oferowano te najstarsze książeczki gratis. Dotyczyło to przeważnie tzw. wydawnictw własnych TMJP (czyli Języka Polskiego, słownika Sławskiego i niektórych innych pozycji), gdyż w wypadku tych produkowanych w koedycji to wydawca zewnętrzny pokrywał większość kosztów i rezerwował sobie prawo do większości nakładu, Towarzystwu przekazując tylko pewną część do sprzedaży. Ta formuła współpracy umożliwiała wprowadzanie publikacji na rynek bez potrzeby rozwijania przez Towarzystwo działań dystrybucyjnych.

Zmierając do podsumowania, stwierdzić można, że — biorąc pod uwagę skromne środki, jakimi Towarzystwo dysponowało i dysponuje — jego dorobek wydawniczy jest pod względem ilościowym znaczny, pod względem zaś merytorycznym — poważny. Wśród autorów pojawiają się najznamienitsi polscy językoznawcy tacy jak K. Nitsch, J. Rozwadowski, S. Szober, A. Passendorfer, H. Gaertner, Z. Klemensiewicz, S. Urbańczyk, A. Zaręba, S. Rospond, M. Karpluk, K. Pisarkowa, W. Pisarek, ale też autorzy młodszy, dla których współpraca wydawnicza z TMJP była jednym z etapów kariery naukowej. Wiele z tych książek znajdowało się bądź znajduje w spisach lektur zalecanych dla wyższych uczelni, dla olimpijczyków, a nawet szkół średnich. Wiele weszło — całkiem zasłużenie — do kanonu polskiej literatury lingwistycznej.

Przy okazji podsumowania dorobku wydawniczego TMJP nieuchronnie pojawia się oczywiście pytanie o przyszłość. Jest to wszak pytanie nie tyle merytoryczne, ile — w pewnym sensie — biznesowe. Wydaje się, że warunki, w jakich Towarzystwu przyszło działać obecnie, są najtrudniejsze w historii, w każdym razie diametralnie różnią się od tych z początków jego działalności. Wówczas publikacje Towarzystwa w zasadzie nie miały konkurencji, towarzyszyła im też atmosfera euforii po odzyskaniu niepodległości, co przekładało się na zain-

teresowanie językiem i sprawami z nim związanymi. W latach PRL-u z kolei, zwłaszcza w jego okresie późniejszym, popyt na publikacje TMJP był stymulowany, m.in. dotacjami dla szkół, które masowo prenumerowały Język Polski i kupowały inne wydawnictwa. W okresie późnych lat 80. upłynianiu wydawnictw sprzyjała chęć ucieczki od pieniądza, co powodowało, że rynek wchłaniał nawet wielosettysięczne nakłady słowników i innych książek. Dzisiaj słowniki i pozostałe książki Towarzystwa muszą walczyć o klienta na rynku mocno nasyconym publikacjami leksykograficznymi, popyt na innego rodzaju wydawnictwa również jest stosunkowo niewielki. Wbrew wypowiedziom tu i ówdzie sądom (czy też pobożnym życzeniom) jest to raczej zjawisko trwałe, z którym trzeba się pogodzić, dostosowując do niego działalność wydawniczą. Należałoby więc, po pierwsze, zaproponować czytelnikowi takie pozycje, których nie mają w ofercie oficyny konkurencyjne, a które byłyby dlań atrakcyjne z jakichkolwiek powodów, czy też choćby wypełniały jakąś lukę rynkową (np. związaną z potrzebami kształcenia polonistycznego na różnych szczeblach). Pożytecznie byłoby się zwrócić o ich przygotowanie do autorów młodszego pokolenia, związanych z dydaktyką, umiejących treści naukowe przedstawić w sposób atrakcyjny dla współczesnego studenta czy młodego badacza. Po drugie, trzeba się pogodzić z tym, że współczesny odbiorca szuka informacji przede wszystkim w Internecie i — nawiasem mówiąc — na razie w kwestiach lingwistycznych znajduje tam informacje przypadkowe, fragmentaryczne, przygotowane przez dyletantów, w dodatku nie zawsze zgodne z aktualnym stanem wiedzy lingwistycznej. Należy więc śmiało wchodzić w projekty internetowe, być może nawet próbować udostępniać w sieci pewne publikacje odpłatnie. Warto tu zaznaczyć, że już teraz duża część wydawnictw TMJP jest w sieci dostępna, przede wszystkim w tzw. bibliotekach cyfrowych. W Małopolskiej Bibliotece Cyfrowej można znaleźć większość roczników Języka Polskiego, w Kujawsko-Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej — znaczną część przedwojennych edycji Biblioteczki TMJP. Bieżące zeszyty Języka Polskiego są dostępne odpłatnie na platformie www.ceeol.com. Internet to zarówno kierunek upowszechniania, jak i kanał kontaktów Towarzystwa z członkami, którego rozwijania nie unikniemy.

Wykaz wydawnictw Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego⁶⁾

Biblioteczka TMJP

- [1] Nr 1. Kazimierz Nitsch, O języku polskim — obszar, narzecza, pokrewieństwo, dzieje, opracowania, G. Gebethner i Sp., Warszawa 1920, wyd. 2. 1921.
- [2] Nr 2. Wybór z pism Jana Kochanowskiego, wydany ściśle według pierwszych druków, objaśniony przez K. Nitscha, Gebethner i Wolff, Kraków 1920, wyd. 2. popr. Warszawa 1948.
- [3] Nr 3. Andrzej Gawroński, O błędach językowych, Gebethner i Wolff, Warszawa 1921.
- [4] Nr 4. Juliusz Zborowski, Wskazówki do zbierania nazw geograficznych, Gebethner i Wolff, Warszawa 1923.
- [5] Nr 5. Witold Taszycki, Polskie nazwy osobowe, Gebethner i Wolff, Warszawa 1924.
- [6] Nr 6. Głosownia języka polskiego. I. J. Rozwadowski, Ogólne zasady głosowni, Gebethner i Wolff, Kraków 1925 (online: Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa).
- [7] Nr 7. Głosownia języka polskiego. II. K. Nitsch, Dzisiejszy system głosowy, Gebethner i Wolff, Kraków 1925 (online: Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Zielonogórskiego).
- [8] Nr 8. Stanisław Szober, Życie wyrazów. I. Powstanie wyrazów, Gebethner i Wolff, Kraków 1929 (online: Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa).
- [9] Nr 9. Stanisław Szober, Życie wyrazów. II. Zamieranie i przemiany wyrazów, Gebethner i Wolff, Kraków 1930 (online: Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa).
- [10] Nr 10. Prawidła poprawnej wymowy polskiej, ze słowniczkiem, w oprac. Z. Klemensiewicz, Gebethner i Wolff, Kraków 1930 (online: Biblioteka Cyfrowa Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie), wyd. 2. 1946, wyd. 3. 1958, wyd. 4. popr. Ossolineum, Wrocław 1964, wyd. 5. Ossolineum, Wrocław 1967, wyd. 6. Ossolineum, Wrocław 1973, wyd. 7. poszerz., uzup. S. Urbańczyk, Kraków 1988, wyd. 8. uzup. S. Urbańczyk, Baran i Suszczyński Sp. z o.o., Warszawa 1995.
- [11] Nr 11. Urywki języka I. Krasickiego według pierwszych druków, objaśnione przez K. Nitscha, Gebethner i Wolff, Kraków 1938.
- [12] Nr 12. Mieczysław Małecki, Język polski na południe od Karpat (z 2 mapami), Kraków 1938.
- [13] Nr 13. Północnopolskie teksty gwarowe od Kaszub po Mazury, pod red. K. Nitscha, Kraków 1955.
- [14] Nr 14. Śląskie teksty gwarowe, pod red. A. Zaręby, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1961.

⁶⁾ W wykazie nie uwzględniono czasopisma Język Polski. Brak wskazania wydawcy oznacza, że jest to publikacja własna TMJP, w innych wypadkach wskazano współpracujące wydawnictwo. W obrębie poszczególnych działów zachowano układ chronologiczny pierwszych wydań.

- [15] Nr 15. Artur Passendorfer, Z pobojuwiska „błędów językowych”, w oprac. S. Urbańczyka, Ossolineum, Wrocław 1964.
- [16] Nr 16. Stanisław Urbańczyk, Słowniki. Ich rodzaje i użyteczność, Ossolineum, Wrocław 1964, wyd. 2. Ossolineum, Wrocław 1967, wyd. 3. poszerz. Fundacja dla Wspierania Śląskiej Humanistyki, Kraków–Katowice 1991.
- [17] Nr 17. Stanisław Urbańczyk, Nazwy naszych stolic, Ossolineum, Wrocław 1965.
- [18] Nr 18. Zenon Klemensiewicz, Pogadanki o języku, Ossolineum, Wrocław 1966.
- [19] Nr 19. Stanisław Rospond, Pogadanki o śląskim nazewnictwie, Ossolineum, Wrocław 1969.
- [20] Nr 20. Alfred Zaręba, Śląsk w świetle geografii językowej, Ossolineum, Wrocław 1974.
- [21] Nr 21. Maria Karpluk, Mowa naszych przodków (podstawowe wiadomości z historii języka polskiego do końca XVIII w.), Kraków 1993.
- [22] Nr 22. Marian Kucala, Twoja mowa cię zdradza. Regionalizmy i dialektyzmy języka polskiego, Kraków 1994, wyd. 2. poszerz. Kraków 2002.
- [23] Nr 23. Maria Malec, O imionach i nazwiskach w Polsce. Tradycja i współczesność, Kraków 1996.
- [24] Nr 24. Stanisław Urbańczyk, Słowniki i encyklopedie. Ich rodzaje i użyteczność, wyd. 4. zmien. i poszerz., Kraków 2000, s. 132.
- [25] Nr 25. Wiktor Darasz, Mały przewodnik po wierszu polskim, Kraków 2003.

Książeczki Staropolskie

- [26] Bogurodzica. Pierwszy polski hymn narodowy, wyd. i obj. J. Łoś, Księgarnia M. Arcta, Lublin 1921 (online: Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa).
- [27] Jan Kochanowski, Szachy, wyd. i obj. K. Nitsch, Księgarnia M. Arcta, Lublin 1923.
- [28] Życiorys własny Mikołaja Reja, wyd. i obj. H. Gaertner, Księgarnia M. Arcta, Lublin 1926.

Seria Małych Słowników Języka Polskiego

- [29] Walery Pisarek, Kieszonkowy słowniczek ortograficzny, Ossolineum, Wrocław 1976, wyd. 2. Kraków 1983, wyd. 3. Kraków–Warszawa 1987, wyd. 4. Zrzeszenie Księgarstwa, Warszawa 1989, wyd. 5. Spółka Wydawniczo-Księgarska, Kraków–Warszawa 1995, wyd. 6. uaktual. Oficyna Wydawnicza Rytm, Kraków–Warszawa 2005.
- [30] Władysław Lubaś, Stanisław Urbańczyk, Podręczny słownik poprawnej wymowy polskiej, Spółka Wydawniczo-Księgarska, Kraków–Warszawa 1990, wyd. 2. poszerz. Fundacja dla Wspierania Śląskiej Humanistyki, Kraków–Katowice 1993, wyd. 3. Kraków–Katowice 1994.
- [31] ABC... polskiej gramatyki. Leksykon szkolny, oprac. J. Kwiek-Osiowska, Spółka Wydawniczo-Księgarska, Kraków–Warszawa 1992, wyd. 2. 1994.
- [32] Stanisław Bąba, Jarosław Liberek, Mały słownik frazeologiczny współczesnego języka polskiego, Spółka Wydawniczo-Księgarska, Kraków–Warszawa, wyd. 2. 1992, wyd. 3. Spółka Wydawniczo-Księgarska, Kraków–Warszawa 1994, wyd. 4. Oficyna Wydawnicza Rytm, Kraków–Warszawa 2003.
- [33] Henryk Wróbel, Krystyna Kowalik, Alicja Orzechowska, Teresa Rokicka, Mały słownik odmiany wyrazów trudnych, Spółka Wydawniczo-Księgarska, Warszawa 1993.

- [34] Mały słownik poprawnej polszczyzny, zestawił Marian Kucala, Spółka Wydawniczo-Księgarska, Kraków–Warszawa 1995.
- [35] Jan Godyń, Od Adama i Ewy zaczynać. Mały słownik biblizmów języka polskiego, Spółka Wydawniczo-Księgarska, Kraków–Warszawa 1995, wyd. 2. Oficyna Wydawnicza Rytm, Kraków–Warszawa 2006.
- [36] Bożena Czastka-Szymon, Helena Synowiec, Krystyna Urban, Mały słownik terminów gramatycznych, Spółka Wydawniczo-Księgarska, Kraków–Warszawa 1996, wyd. 2. Oficyna Wydawnicza Rytm, Kraków–Warszawa 2005.
- [37] Piotr Żmigrodzki, Mały słownik synonimów, Spółka Wydawniczo-Księgarska, Kraków–Warszawa 1997, wyd. 2. Oficyna Wydawnicza Rytm, Kraków–Warszawa 2006.
- [38] Andrzej S. Dyszak, Mały słownik rzeczowników osobliwych (o nietypowej odmianie), Spółka Wydawniczo-Księgarska, Kraków–Warszawa 1999, wyd. 2. Oficyna Wydawnicza Rytm, Kraków–Warszawa 2007.
- [39] Aldona Skudrzyk, Krystyna Urban, Mały słownik terminów z zakresu socjolingwistyki i pragmatyki językowej, Kraków–Warszawa 2000.
- [40] Piotr Żmigrodzki, Mały słownik antonimów, Oficyna Wydawnicza Rytm, Kraków–Warszawa 2001, wyd. 2. 2006.
- [41] Mały słownik odmiany nazw własnych, pod red. A. Cieślikowej, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 2002, wyd. 2. popr. Oficyna Wydawnicza Rytm, Kraków–Warszawa 2008.
- [42] Katarzyna Wyrwas, Katarzyna Sujkowska-Sobisz, Mały słownik terminów teorii tekstu, Oficyna Wydawnicza Rytm, Kraków–Warszawa 2005.
- [43] Andrzej S. Dyszak, Mały słownik czasowników osobliwych (o niepełnej odmianie), Oficyna Wydawnicza Rytm, Kraków–Warszawa 2007.
- [44] Aldona Skudrzyk, Krystyna Urban, Wielką czy małą literą? Mały słownik użycia wielkich liter w polskich tekstach, Kraków–Warszawa 2009.

Poza seriami

- [45] Jan Rozwadowski, O zjawiskach i rozwoju języka, Kraków 1921, wyd. 2. poszerz. 1950.
- [46] Stanisław Szober, Zarys językoznawstwa ogólnego, zesz. I, 1924.
- [47] Henryk Gaertner, O szyku przymiotników, Gebethner i Wolff, Lublin 1924.
- [48] Henryk Gaertner, Ze studiów nad językiem polskim w XVI w. (Kto jest autorem życiorysu Reja?), Gebethner i Wolff, Warszawa 1925.
- [49] Michał Abiński, Obrazy głosek polskich. 47 przekrojów podających układ narządów mowy przy poszczególnych głoskach, Gebethner i Wolff, Kraków 1925.
- [50] Andrzej Gawroński, Szkice językoznawcze, Gebethner i Wolff, Warszawa 1928 (online: Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa).
- [51] Tytus Benni, Palatogramy polskie, Gebethner i Wolff, Kraków 1931 (online: Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa).
- [52] Franciszek Sławski, Słownik etymologiczny języka polskiego, tom I: A–J 1952–1956, tom II: K–Kot 1958–1965, tom III: Kotar–Kysz 1966–1969, tom IV: La–Łapucha, 1970–1974, tom V: Łasia–Łżywy, 1975–1982, Kraków.
- [53] Kazimierz Nitsch, Wybór pism polonistycznych, Ossolineum, tom I 1954, tom II: Studia wyrazowe 1955, tom III: Pisma pomorzoznawcze 1954, tom IV: Pisma dialektologiczne. 1958.

-
- [54] Kazimierz Nitsch, *Dialekty języka polskiego (z 3 mapami)*, Ossolineum, Wrocław 1957.
- [55] Kazimierz Nitsch, *Ze wspomnień językoznawcy*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1960.
- [56] Zenon Klemensiewicz, *W kręgu języka literackiego i artystycznego*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1961.
- [57] *Polszczyzna piękna i poprawna*, w oprac. S. Urbańczyka, Ossolineum, Wrocław 1963, wyd. 2. poszerz. 1966.
- [58] *Nazwy i nazwiska. Porady językowe*, w oprac. S. Urbańczyka, Ossolineum, Wrocław 1964.
- [59] *Ortografia polska*, w oprac. Z. Klemensiewicza, ze słownikiem w oprac. W. Pisarka, Ossolineum, Wrocław 1968, wyd. 2 uzup. 1972.
- [60] Jan Ożdżyński, *Polskie słownictwo sportowe*, Ossolineum, Wrocław 1970.
- [61] *Język Polski. Zeszyt jubileuszowy. Bibliografia roczników 1–50*, Kraków 1971.
- [62] Krystyna Pisarkowa, *Wyliczanki polskie*, Ossolineum, Kraków 1975, wyd. 2. 1988.
- [63] *O języku poetyckim Jana Kochanowskiego. Wybór artykułów z „Języka Polskiego”*, wyb. i oprac. M. Kucała, Kraków 1984.
- [64] Joanna Kwiek-Osiowska, *Innowacje językowe w nauczaniu szkolnym*, Kraków 1988.
- [65] Joanna Kwiek-Osiowska, *Szkolna terminologia nauki o języku (w układzie systematycznym) dla nauczycieli i uczniów*, Kraków 1988.
- [66] Bożena Cząstka, Helena Synowiec, *Kształcenie sprawności językowej (ćwiczenia dla uczniów środowiska śląskiego)*, Kraków 1990.
-